

VYBRANÉ PROBLÉMY TRANSPARENTNOSTI ĚSKÉHO NEZISKOVÉHO SEKTORU

Pavel Bachmann

Český neziskový sektor a příčiny jeho nedostatečné transparentnosti

Role neziskového sektoru, který je nezastupitelnou součástí každé demokratické ekonomiky, spočívá v poskytování služeb tam, kde stát či trh nestačí. Kromě toho, že neziskové organizace produkují veřejné statky, převážně služby (byť s malým dopadem na tvorbu HDP) a vytvářejí pracovní místa, jsou pro společnost přínosné i z dalších důvodů. Putnam [23] tvrdí, že tyto organizace produkují tzv. „sociální kapitál“, který vymezuje jako normy důvěry a spolupráce umožňující společnosti fungovat. Dalším znakem sektoru je tzv. kreativní chaos definovaný lordem Dahrendorfem. Většina neziskových organizací je malých a zahrnují pouze takové jedince, kteří chtějí vyřešit konkrétní problém. Tito jedinci zpravidla oddaně věří tomu, co dělají a využívají tuto konstruktivní energii k tomu, aby vytvářeli vysoce inovativní a tvůrčí řešení problémů společnosti. Neziskový sektor je ve své podstatě institucionalizovaným produktem aktivit občanské společnosti dané země. Věnuje se tedy potřebám, které neuspokojují ani podniky, ani stát. [3] Občanská společnost se v naší zemi buduje už více než dvě desetiletí a přes velmi nízkou politickou podporu se organizace občanské společnosti těší stále větší důvěře, a to zejména na lokální úrovni. Pehe [19] v tomto případě poukazuje na zdůrazňování významu občanské společnosti Václavem Havlem a naopak liberálně trhem řízenou vizi Václava Klause. Liberální vize bez občanské společnosti však má za důsledek, že: „soukromé“ kolonizuje veřejný prostor, vytlačuje a vyhání vše, co nelze beze zbytku vyjádřit jazykem privátních starostí a cílů. V tomto ohledu Lipovetsky mluví o éře prázdnoty, lhohostejnosti a kolektivního narcisismu, Putnam pak přímo o hrozivém úpadku občanské společnosti v dnešních USA.

V současné době začínají neziskové organizace uskutečňovat řadu služeb, které byly dříve v působnosti veřejných institucí a přenos kompetencí ze státu na firmy nebo neziskové organizace je v podstatě celosvětovým trendem ([23], [4]). Nezisková činnost má (pozitivní) vliv na člověka a je realizována bez nároku na finanční obohacení organizace či jednotlivců. Proto jsou neziskové organizace financovány prostřednictvím dárců. Těmi mohou být organizace státního (ministerstva, správa a samospráva, státní fondy, fondy EU) i soukromého charakteru (podniky, nadace). Drucker [8] za produkt neziskové organizace považuje dokonce změněnou lidskou bytost. Salamon a Anheier [15] pak dodávají, že právě neziskový sektor je jednou z největších inovací dvacátého století. Pokud považujeme zastupitelskou vládu za jednu z nejvýznamnějších sociálních invencí osmnáctého století a byrokratický aparát za výtěžek století devatenáctého, pak soukromá dobrovolnická aktivita vyúsťující v organizace občanské společnosti je nejvýznamnější sociální změnou století dvacátého.

Jak je patrné z předchozího textu, význam neziskových organizací narůstá. Společně s tím roste i potřeba jejich transparentnosti. Požadavek transparentnosti je zde vyšší mj. i proto, že organizace si finanční prostředky, se kterými hospodaří, nevydělává sama, ale získává je od dárců (donorů). Zatímco funkcí podnikového managementu je proces rozhodování o co nejlepším využití organizačních zdrojů proto, aby byli spokojeni vlastníci, pak u neziskové organizace je to z důvodu, aby současní (potenciálně i budoucí) dárci věděli, že peníze byly využity správným způsobem. Transparentnost neziskového sektoru je však vyžadována nejen proto, ale i z důvodu kredibility neziskového sektoru jako celku. Např. britský předseda vlády Tony Blair uvádí: „je extrémně důležité, aby důvěra veřejnosti v charitativní a neziskový sektor byla

podporována a pokud je možné, aby vzrostla“ [23:16]. V České republice je naopak postoj předních představitelů země brzdou důvěryhodnosti sektoru, znám je nejen zmiňovaný liberální postoj prezidenta V. Klause k tzv. nepotřebné „třetí“ cestě, ale také aféry premiérů M. Topolánka a J. Paroubka s neprůhledným hospodařením občanských sdružení vedené jim blízkými osobami.

V obecné rovině je zajištění transparentnosti českého neziskového sektoru problematické díky vysoké otevřenosti neziskového sektoru a široké diverzitě neziskových organizací. Otevřenost je určena především volností právní úpravy u nejdůležitější formy neziskové organizace – občanského sdružení. Frištenská [9] uvádí, že Zákon o Sdružování občanů č. 83/1990 Sb. byl základním kamenem tvorby demokracie v polistopadovém nadšení. Z právního hlediska byl vystaven velmi volně na základě negativních zkušeností z minulosti, kdy občanské iniciativy byly nuceny být součástí Národní fronty. Občanská sdružení vznikající podle tohoto zákona tak jsou právníckou osobou, ale nemusí o sobě zveřejňovat žádné údaje. Tento stav tak způsobuje řadu problémů. Vysoká různorodost neziskových organizací je pak pochopitelná z hlediska funkce neziskového sektoru – musí být všude tam, kde nestačí trh nebo stát. Neziskový sektor tedy obsahuje organizace od zahrádkářů a myslivců, přes komoru auditorů až po velké humanitární organizace.

Pro řešení transparentnosti vzniká řada iniciativ v rámci samotného neziskového sektoru, a to již od počátku první dekády nového tisíciletí. Problémem transparentnosti se např. dlouhodobě zabývala organizace Transparency International Czech Republic (dále jen TIC), která ve spolupráci s CERGE-EI měla za cíl zvýšit důvěryhodnost neziskového sektoru prostřednictvím certifikace (viz [18]). Ta měla být poprvé zaváděna už v r. 2006, nicméně jak uvádí TIC, autoři projektu nepočítali s tak intenzivním odporem neziskového sektoru, který se snažil hledat spíše negativa návrhu než jeho přínosy a možnosti, jak by tento systém mohl být užitečný. V podobném duchu probíhají i současné diskuse nad statutem veřejné prospěšnosti. Asociace veřejně prospěšných organizací a mnoho dalších organizací, mluví o nutnosti zavedení statutu veřejné prospěšnosti. Ve většině evropských zemí je tento statut používán pro vymezení organizací, které svojí činností

přispívají k veřejnému blahu a mají proto možnost ucházet se o podporu z veřejných zdrojů i požívat určitých výhod (typicky daňových úlev). Statut veřejné prospěšnosti organizace obdrží na základě svého poslání, činnosti, a po splnění určitých podmínek, týkajících se zejména její transparentnosti. Vymezení veřejné prospěšnosti nemusí být, vzhledem k dynamické povaze společenských aktivit, vždy jednoznačné. Právní systémy jednotlivých zemí proto pracují pouze s určitými orientačními výčty a zdůrazňována je možnost použití opravných prostředků. V České republice je situace jiná a přístup ke zvláštním výhodám zde mají neziskové organizace na základě své právní formy (jedinou další evropskou zemí, která tento princip používá je Bulharsko). Nízká povinná transparentnost občanských sdružení bohužel činí tuto právní formu snadno zneužitelnou pro daňovou a finanční kriminalitu, jak ostatně ukazují některé případy z nedávné minulosti [2]. Současnou diskusí nad veřejnou prospěšností vede řada dalších autorů a organizací, viz např. [12], [16], [17], [28].

Nadační fond Via vitae [27] k uvedené diskusi dodává, že: „Transparentnost neziskových organizací je spojena se způsobem jejich fungování, hospodaření a vystupování vůči veřejnosti. Nezisková organizace, která se deklaruje jako transparentní by měla o sobě (internet) prezentovat jisté minimum údajů, které překračuje minimum zákonné, atd... Pojem transparentnost je bohužel někdy záměňován s odpovědností (accountability). Fond Via Vitae vytvořil dokument nazvaný Minimum transparentnosti neziskových organizací. Transparentní organizace z vlastní vůle poskytuje ucelený obraz, tedy poskytuje o sobě veřejně údaje, při jejichž zveřejnění dbá především na přehlednost a širokou dostupnost zveřejňovaných údajů, časovou aktuálnost údajů (údaje by neměly být starší 1 roku a je doporučeno je datovat), a to, aby zveřejňované údaje nebyly zavádějící nebo nevyvolávaly klamný dojem. Tzn., že organizace nevyužívají ohebnosti jazyky k zakrytí nevyhovujících skutečností. Pospíšil [19] dále podotýká, že přestože princip transparentnosti je obecně uznáván, tak v praxi se české neziskové organizace potýkají s mnoha problémy a současná realita je neuspokojivá. Důvody vidí ve třech následujících skutečnostech: (a) nevyjasněnosti obsahu pojmu transparentnost a z toho plynoucí bezradnost při jeho aplikaci, (b) deficitu objektivních údajů a poznatků o situaci

v neziskovém sektoru a (c) absenci diskuse, která by stanovila požadavky na legislativu a oddělila tak diskusi o transparentnosti od diskuse o výkaznictví.

1. Cíl a formulace výzkumných otázek

Je-li v současnosti vedena rozsáhlá diskuse o transparentnosti neziskového sektoru a opatřeních, které by napomohly ke zprůhlednění oblasti, je základní podmínkou úspěchu dobře vymezený současný stav. Cílem studie tedy je zjistit aktuální úroveň transparentnosti v organizacích s právní formou občanského sdružení. Tj. právní formy, která je z hlediska požadavků kladených na transparentnost formou problematickou a zároveň představuje 90 % neziskových organizací z hlediska jejich počtu. Ke zjištění cíle bylo formulováno pět výzkumných otázek: (1) Poskytuje organizace o sobě informace prostřednictvím internetu?; (2) Má organizace přesně vymezený účel své existence?; (3) V jaké míře jsou dostupné základní informace o organizaci?; (4) Jak organizace prezentuje přijaté dary?; (5) Do jaké míry je organizace transparentní v oblasti hospodaření?

Volba první výzkumné otázky, sledující skutečnost, zda *organizace o sobě poskytuje informace prostřednictvím internetu*, byla zvolena z důvodu, že přítomnost organizace na internetu pozitivně ovlivňuje transparentnost organizace jako takové. Nadace Via Vitae např. uvádí, že: „Nezisková organizace, která se deklaruje jako transparentní, by o sobě měla veřejně (internet) prezentovat jisté minimum údajů, které překračuje minimum zákonné“. Předpokladem zveřejnění se zde tedy stává publikace informací na internetu. Dle Kenixe [13] sice současné výzkumy nepotvrzují přínos internetu ve zvýšené participaci lidí do občanských aktivit, internet je ale vhodný pro zvýšení důvěry v neziskové organizace. Význam internetu pro transparentnost organizace pak zdůrazňují i autoři z oblasti veřejné správy [23], [14].

Přesné vymezení účelu existence je významné pro efektivní hospodaření organizace. Jakmile organizace nezná své cíle a nenásleduje je, dochází k suboptimálnímu využití zdrojů, kterými organizace disponuje (viz např. [8], [25]). Brown a Ruhl [6] dodávají, že když bychom podrobně zkoumali činnost řady organizací, tak zjistíme, že organizace ve skutečnosti jedná v rozporu s jejich posláním a vizí.

Je tedy zřejmé, že organizace se srozumitelným a jasným posláním může být následně mnohem lépe kontrolována veřejností.

Mezi *základní informace o organizaci* patří zejména stanovy, jména statutárních zástupců, kontaktní údaje a výroční zpráva. U právní formy občanského sdružení, která bude dále zkoumána, se jedná o nezbytné údaje potvrzující věrohodnost organizace. Stanovy jsou nejvýznamnějším organizačním dokumentem, který upravuje činnost a hospodaření občanského sdružení [3], [25]. Špíchal [26] uvádí, že občanská sdružení o sobě zveřejňují povinné údaje jednak při svém vzniku a pak v průběhu své existence. Výroční zprávy pak sestávají a zveřejňují na dobrovolné bázi. Výroční zpráva slouží především funkci prezentace a případně řízení a rozhodování. Výroční zpráva však může být také nástrojem transparentnosti hospodaření, zejména je-li sestavena podle Mezinárodních účetních standardů či ověřena nezávislým auditem. Podle autorů Centra pro výzkum neziskového sektoru [1] pak výroční zpráva poskytuje informace o hospodaření a financování neziskové organizace. Zveřejňováním výroční zprávy se tak naplňuje významný veřejný zájem na odkrytosti a poměrně snadné přístupnosti určitých údajů, které nemohou být tajné ani důvěrné, a to ani tehdy, jde-li o údaje soukromé.

Zveřejňování přijatých darů má zřejmý význam z hlediska hospodaření organizace. Dary je třeba řádně zavést do účetní evidence, aby mohly být později vyjmuty z daňového základu. Zároveň by organizace měla dbát na to, aby se vyhýbala takovým zdrojům finančních prostředků nebo hmotných statků, které by mohly způsobit střet zájmů či snížit nezávislost a nestrannost organizace. Problematické může být také přijetí darů od organizací, které např. vyrábějí zbraně, provozují hery, působí v oblasti pornografie nebo potlačují lidská práva. [7].

Transparentnost v oblasti hospodaření je významná z mnoha důvodů. Z pohledu samotné neziskové organizace je to zejména přetrvávající nedůvěra veřejnosti, právě transparentnost v oblasti hospodaření, to však může změnit, což dokladuje např. již zmiňovaný Kenix [13] nebo Sargeant [23]. Kromě toho je nezisková organizace při neplnění svých závazků v podstatě nepostížitelná, což vyvolává velká omezení v obchodních vztazích či nízkou kredibilitu u bankovních ústavů, také z toho důvodu má pro neziskovou organizaci smysl být

v oblasti hospodaření dlouhodobě transparentní. Právě nízká úroveň transparentnosti v oblasti hospodaření neziskových organizací, zejména občanských sdružení, pak vedla k zahájení zmíněné diskuse o zavedení veřejné prospěšnosti neziskových organizací (více o problematice pojednává např. CVNS nebo AVPO).

2. Použité metody

Získání vzorku organizací bylo uskutečněno náhodným výběrem 2.000 organizací ze Seznamu občanských sdružení, odborových organizací a organizací zaměstnavatelů vzniklých na základě zákona č. 83/1990 Sb. (dále jen Seznam sdružení) uveřejněného na stránkách Ministerstva vnitra ČR. Jedná se o jediný úplný seznam těchto organizací. Ostatní takové databáze (např. Evidence nestátních neziskových organizací nebo databáze organizace Neziskovky.cz) evidují pouze organizace na základě jejich vlastní žádosti. Ze získaného vzorku organizací bylo dále vyřazeno 472 organizací bez dostupného identifikačního čísla organizace

(dále jen IČO). Důvodem vyřazení byly neúplné informace o organizaci i složitější identifikace dané organizace při vyhledávání webových stránek. Jedná se o organizace, které byly registrovány v období 1. 5. 1990 až 31. 12. 2000 a jejichž IČO bylo přidělováno Českým statistickým úřadem. Tato IČO jsou na Seznam sdružení průběžně doplňována. Celkem se tedy jednalo o výběrový soubor 1.528 organizací.

Vzhledem k tomu, že organizace vznikající na základě o sdružování občanů nemusí o sobě zveřejňovat údaje v žádném z registrů běžných pro jiné právní formy a zároveň může existovat, aniž by ve skutečnosti provozovala jakoukoli činnost, pak se elektronická transparentnost jeví jako jeden z mála možných a efektivních nástrojů pro zkoumání transparentnosti celkové. Dále se tedy studie orientuje pouze na elektronickou transparentnost. Pro zjištění transparentnosti byla vytvořena vlastní metodika sběru dat s využitím některých kritérií z Minima transparentnosti neziskových organizací vytvořeného Nadací Via Vitae. Obsah metodiky sběru dat je uveden v Tab. 1.

Tab. 1: Metodika sběru dat

Oblast	Bližší popis oblasti	Metodika sběru dat
Přítomnost na www	Existence vlastních webových stránek	Vyhledávání prostřednictvím vyhledávačů, ověření na základě IČO nebo adresy
	Aktuálnost webových stránek	Vyhledání data poslední aktualizace nebo poslední provedené změny na www
Vymezení účelu existence organizace	Přítomnost poslání/vize organizace na www	Zjištění existence textu vyjadřujícího poslání/vizi, terminologie nemusela být správná nebo být explicitně použita
	Umístění poslání/vize	Na domovské stránce nebo v podstráních či dokumentech
Základní informace o organizaci	Stanovy organizace	Zjištění, zda dokument je/není k dispozici
	Jména statutárních zástupců, kontrolních orgánů a zaměstnanců	Zjištění, zda jsou daná jména k dispozici. U kontrolních orgánů muselo být explicitně zmíněno, že se jedná o kontrolní výbor, kontrolora, atp.
	Kontaktní údaje	Zda jsou údaje k dispozici, a které
	Veřejně přístupná výroční zpráva	Zjištění, zda dokument je/není k dispozici. Zhodnocení aktuálnosti zprávy. Do úvahy vzaty nejen výroční zprávy ve standardu dle zákona o účetnictví č. 563/1991, ale též obdobné dokumenty popisující činnost organizace za uplynulý rok.
Přijímání darů	Uvedení jmen dárců, příp. loga dárců	Uvedení jmen dárců, u organizací bylo ekvivalentem umístění loga dárců
	Uvedení částek	Zjištění uvedení/neuvedení výše daru
	Členění přijatých darů	Zda je k dispozici členění na dary od státu, firem a jednotlivců, příp. zda existuje členění dle účelu na který bylo darováno

Tab. 1: Metodika sběru dat

Oblast	Bližší popis oblasti	Metodika sběru dat
Informace o hospodaření	Účetní výkazy rozvaha, příp. výrok auditora o hospodaření	Zjišťováno, zda je k dispozici pouze výkaz zisků a ztrát, nebo také hodnocena.
	Transparentní účet	Existence transparentního účtu

Zdroj: Autor

Studie využívá formu obsahové analýzy uskutečněné prostřednictvím internetu. V tomto případě Hewson [11] hovoří o tzv. internetem zprostředkovaném výzkumu a analýze dokumentů vykonané v kontextu internetového výzkumu. Taková analýza je pak obdobou některých forem pozorování, ale záznamy jsou na webové stránky ukládány s určitým účelem. Analýza dat se následně omezuje na frekvenci dostupnosti jednotlivých informací či dokumentů. Cílem studie totiž je získání základní představy o transparentnosti občanských sdružení, nikoli zkoumání vztahů s dalšími proměnnými (v příštím výzkumu se nabízí např. předmět činnosti, délka trvání organizace, aj.),

3. Výsledky

Niže uvedené výsledky jsou členěny ve strukturu ře stanovených výzkumných otázek.

3.1 Poskytují o sobě organizace informace prostřednictvím internetu?

Z blíže zkoumaných 1 528 neziskových organizací disponovalo 498 (32,6 %) z nich vlastními webovými stránkami. Z tohoto počtu v jednom

případě se webové stránky odkazovaly na dvě organizace s obdobným názvem, avšak rozdílným IČO. (Vysvětlením může být skutečnost, že neziskové organizace nemusí žádným způsobem ukončit svou činnost. Na Seznamu sdružení se pak může objevit vícekrát organizace navazující na činnost organizace předchozí. V daném případě lze předpokládat, že subjekt ukončil svou činnost a založil organizaci novou, prostřednictvím které v činnosti pokračoval.) Ve 28 dalších případech byly webové stránky nedostupné, v rekonstrukci, nebo jejich obsah tvořil pouze jeden obrázek. Relevantními webovými stránkami s alespoň minimálním informačním obsahem tedy disponovalo pouze 469 (30,7 %) organizací. Z hlediska transparentnosti byla dále v rámci dané výzkumné otázky sledována také aktuálnost webových stránek. Přibližně tři čtvrtiny (77,8 %) webových stránek obsahovalo údaje, které byly aktuální (tj. aktualizovány v r. 2011, kdy proběhl sběr dat). Zhruba desetina organizací (11,9 %) pak aktualizovala své webové stránky naposledy v letech 2009 nebo 2010. A konečně opět přibližně desetina webových stránek byla aktualizována ještě později nebo v nich údaj o aktualizaci nemohl být zjištěn. Detailní výsledky dané výzkumné otázky jsou obsaženy v Tab. 2.

Tab. 2: Dostupnost webových stránek neziskových organizací a jejich aktualizace

Neziskové organizace s IČO (n=1528)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
S vlastní webovou stránkou	498	32,60%
<i>Z toho: s alespoň minimálním informačním obsahem</i>	469	30,60%
Neziskové organizace s webovou stránkou poskytující informace o organizaci (n=469)	Dostupná aktualizace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Webové stránky aktualizované v r. 2011	365	77,80%
Webové stránky aktualizované v r. 2009 nebo 2010	56	11,90%
Stránky aktualizované před r. 2009 nebo neaktualizované	42	9,00%
Aktualizaci nebylo možno posoudit	6	1,30%

Zdroj: Autor

3.2 Mají neziskové organizace přesně vymezen účel své existence?

V tomto případě byla zjišťována přítomnost poslání a vize organizace na webových stránkách. Z 469 webových stránek podrobených další analýze bylo zjištěno, že poslání na webových stránkách uvádí přibližně třetina organizací (151 organizací, tj. 32,2 %); naproti tomu vize

organizace byla zveřejněna pouze ve 25 případech (5,3 %). Poslání i vize bylo na webových stránkách obtížně vyhledatelné a zpravidla byly součástí na webu dostupných stanov. Na domovské stránce uváděla poslání méně než desetina organizací (44; 9,4 %), vizi pak méně než 2 % organizací (8; 1,7 %) s existující webovou stránkou. Souhrnné výsledky uvádí Tab. 3.

Tab. 3: Prezentace poslání/vize organizace na vlastních webových stránkách

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Poslání	151	32,20%
<i>Z toho: složitě vyhledatelné</i>	107	22,80%
<i>uvedené na domovské stránce</i>	44	9,40%
Vize	25	5,30%
<i>Z toho: složitě vyhledatelná</i>	17	3,60%
<i>uvedené na domovské stránce</i>	8	1,70%

Zdroj: Autor

3.3 V jaké míře jsou dostupné základní informace o organizaci?

V tomto případě byla zjišťována dostupnost stanov, jmen statutárních zástupců a zaměstnanců organizace, kontaktních údajů a výroční zprávy. Nejdůležitější organizační dokument, kterým stanovy pro danou právní formu jsou, zveřejnila přibližně čtvrtina organizací (26,9 %). Příznivější situace existuje u dostupnosti statutárního orgánu, ten byl zveřejněn téměř v polovině případů (47,1 %), kontrolní orgán, tj. členy kontrolní komise nebo interního kontrolora pak uvedla více než desetina z analyzovaných organizací (11,5 %). Jména zaměstnance/zaměstnanců zkoumané subjekty uváděly podobně často jako u statutárního orgánu, tj. u cca poloviny (50,9 %) ze sledovaných organizací. Sledovanými kontaktními údaji byly v našem případě telefonní číslo a e-mailová adresa. Oba sledované údaje byly k dispozici v sedmi z deseti organizací (70,2 %). Naopak žádný kontaktní údaj neposkytuje přibližně desetina organizací (10,5 %). Spíše ojedinělé bylo uvedení pouze telefonního čísla (4,3 %), častěji pak byl uváděn pouze e-mail (15,1 %). Poslední, nicméně

velmi důležitou sledovanou informací byla dostupnost k výroční zprávě organizace. Výroční zpráva zveřejnila na svém webu pouze necelá desetina organizací (9,8 %), přitom aktuální výroční zprávu za r. 2009 nebo 2010 pak mělo k dispozici pouze 40 organizací (8,5 %) ze všech organizací s vlastní webovou prezentací. Podrobnější výsledky všech sledovaných informací jsou k dispozici v Tab. 4.

3.4 Jak organizace prezentují přijaté dary?

V oblasti dostupnosti informací o přijatých darech byla zjišťována jednak forma, kterou jsou údaje prezentovány (zda se jedná pouze o výčet darů či také uvedení loga a věnované částky), a za druhé také členění získaných darů. Téměř dvě třetiny organizací (62,0 %) o přijatých darech neposkytují žádné informace (nebo žádné dary nepřijaly), přibližně třetina (35,0 %) je pak uvádí pouze ve formě názvu a případně loga organizace. Velmi malý podíl (3,0 %) organizací pak zveřejňuje nejen jména dárců, ale také vyšší darované částky. Podrobnější výsledky jsou k dispozici v Tab. 5.

Tab. 4: Dostupnost základních informací o organizaci

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace nebo dokument (počet)	
	Absolutní	Relativní
Stanovy	126	26,90%
Jméno/a		
<i>statutárních zástupců</i>	221	47,10%
<i>kontrolního orgánu</i>	54	11,50%
<i>zaměstnanců</i>	238	50,90%
Kontaktní údaje		
<i>Telefonní číslo (pouze)</i>	20	4,30%
<i>E-mailová adresa (pouze)</i>	71	15,10%
<i>Telefonní číslo a e-mail</i>	329	70,20%
Výroční zpráva	46	9,80%
<i>z toho aktuální</i>	40	8,50%

Zdroj: Autor

Tab. 5: Informování o přijatých darech

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění přijatých darů	178	38,00%
<i>z toho: uvedení názvu nebo loga organizace</i>	164	35,00%
<i>uvedení včetně přijaté částky</i>	14	3,00%
Zveřejnění přijatých darů	178	38,00%
<i>z toho: členěno na veřejné, firemní a individuální dary</i>	16	3,40%
<i>členěno dle projektů</i>	13	2,80%
<i>členěno dle obou předchozích kritérií</i>	8	1,70%
<i>nečleněno</i>	141	79,20%

Zdroj: Autor

3.5 Jak jsou organizace transparentní v oblasti hospodaření?

Z blížie analyzovaných 469 webových stránek organizací vyplývá, že 134 (28,6 %) organizací číslo svého bankovního účtu. Jen sedm z nich (5,2 %) ale informuje o vlastní hospodářské činnosti prostřednictvím transparentního účtu. Podobně neuspokojivá je situace v oblasti zveřejňování informací o hospodaření, které poskytuje méně než desetina (7,9 %) organizací. Přitom pouze čtyři procenta (3,9 %) organizací poskytují informace souhrnně ve formě výkazu zisku a ztrát a zároveň rozvahy, případně ještě s doložením výroku auditora o hospodaření. Detailní informace jsou k dispozici v Tab. 6.

4. Diskuse a závěr

Zjištěné výsledky nabízejí základní obraz transparentnosti občanských sdružení, které jsou stále nejčtenější právní formou neziskové organizace. Naplňují tak výše vymezený cíl příspěvku. Z hlediska dílčích výsledků je možné stanovit následující závěry:

- (1) Občanská sdružení pro svou vlastní prezentaci využívají internet pouze omezeně, vlastními webovými stránkami disponuje pouze necelá třetina z nich. Z organizací, které webové stránky vlastní, pak necelá čtvrtina z nich, dané stránky neaktualizuje. Takový počet organizací s webovou stránkou je mírně vyšší, než bylo zjištěno ve

Tab. 6: Dostupnost informací o hospodaření

Neziskové organizace s webovou stránkou (n=469)	Dostupná informace (počet)	
	Absolutní	Relativní
Zveřejnění bankovního spojení <i>z toho: transparentní účet</i>	134 7	28,60% 1,50%
Zveřejnění informací o hospodaření <i>z toho: pouze příjmy a výdaje (VZZ)</i>	37	7,90%
<i>VZZ a rozvaha</i>	13	2,80%
<i>VZZ, rozvaha a výrok auditora o hospodaření</i>	13	2,80%
<i>Neaktuální (zastaralé) informace</i>	5	1,10%
	6	1,30%

Zdroj: Autor

výzkumu Rohrbachera [21], který v r. 2008 zaznamenal čtvrtinovou dostupnost webových stránek občanských sdružení.

- (2) Organizace na svých webových stránkách zpravidla neprezentují účel své existence. Poslání je uvedeno pouze na necelé třetině analyzovaných webových stránek, vize pak přibližně v pěti procentech z nich. Poslání nebo vize jsou přitom spíše prezentovány v dokumentech organizace než na hlavní domovské stránce.
- (3) Ze základních dokumentů prezentují občanská sdružení nejčastěji stanov, a to přibližně ve čtvrtině organizací disponující webovou prezentací. Výroční zprávu prezentuje na webu necelá desetina těchto organizací. Ve více než polovině případů obsahují zkoumané webové stránky jména zaměstnanců, v necelé polovině pak jména statutárních zástupců organizace. Sedm desetin organizací pak uvádí jako kontaktní údaj e-mailovou adresu ve spojení s telefonem. Jedna desetina z organizací pak na své webové prezentaci žádný kontakt neuvádí. Prostřednictvím výroční zprávy svou činnost dokládá opět pouze necelá desetina organizací. Dle Prouzové [21] je situace neuspokojivá i v organizacích takových právních forem, které výroční zprávu musí odevzdávat dle zákona. Do Sbírký listin rejstříkových soudů odevzdává výroční zprávu přibližně 50 % nadací, 30 % nadačních fondů a 10 % obecně prospěšných společností.
- (4) Dárce na webu zveřejňují pouze přibližně čtyři organizace z deseti, a to ve formě názvu nebo loga subjektu. Pouze tři organizace ze sta pak zveřejňují nejen jméno dárců, ale i darovanou částku. Z tohoto

hlediska je zajímavé, že Rohrbacher [21] uvádí, že informací o dárcích uvedla pouze necelá pětina organizací.

- (5) Informace o hospodaření na webu zveřejňuje pouze osm organizací ze sta, přičemž pouze na jedné webové stránce ze sta je k dispozici jak výsledovka a rozvaha, tak výrok auditora o hospodaření. Transparentní účet má pak k dispozici jeden a půl procenta ze sledovaných organizací s webovou stránkou.

Z uvedených výsledků je zřejmé, že stav webové transparentnosti českých neziskových organizací je tristní. Ačkoli některé hodnoty webové dostupnosti nemusejí vypadat tak problematicky, při využití přístupů uplatňovaných ve výzkumu Gandii a Archidony [10] zaměřeném na hodnocení kvality webových stránek veřejné správy nebo při měření zákaznických služeb [5], by hodnoty byly mnohem nižší. Zde je totiž úroveň elektronické transparentnosti dána součinem dostupnosti aktuálních webových stránek, stanov organizace, výroční zprávy, informací o hospodaření.

Předložené výsledky v oblasti transparentnosti potvrzují některá dílčí zjištění již realizovaného výzkumu T. Rohrbachera [22], v jiných oblastech pak ukazují na možné zvýšení úrovně internetové transparentnosti zkoumaných neziskových organizací. Zároveň studie přináší další nové poznatky, které dosud zkoumány nebyly, a to v oblastech aktuálnosti webových stránek, prezentace účelu existence organizace, transparentních účtů aj. Přestože jsou občanská sdružení hlavním reprezentantem neziskového sektoru, mají specifický charakter a výzkum je tedy třeba zmapovat i u dalších právních forem působících v občanské společnosti. Z hlediska

transparentnosti by pak bylo vhodné hodnotit i jiné aspekty, než byly zahrnuty, např. manažerskou profesionalitu práce neziskových organizací, ochotu ke spolupráci s dalšími subjekty (včetně spolupracujících neziskových organizací) či případné způsoby likvidace majetku organizace.

Literatura

- [1] ADAMEC, J., ROSENMYER, T., RŮŽIČKOVÁ, R. *Rozbor ustanovení týkajících se výročních zpráv neziskových organizací v současných právních předpisech* [online]. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2006 [cit. 2012-01-17]. 21 s. (PDF). Dostupné z: <http://www.ecvns.cz/soubory/1Rozbor_VZ_NO.pdf>.
- [2] AVPO. *Co je veřejná prospěšnost?* [online]. Praha: Asociace veřejně prospěšných organizací, 2011. [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: <<http://www.avpo.cz/clanek/1477/614/home/co-je-verejna-prospesnos-t/>>.
- [3] BACHMANN, P. On-line marketing v neziskové organizaci: Analýza webových stránek organizací Královéhradeckého kraje. *Sociální studia*. 2011, roč. 8, č. 3. ISSN 1803-6104.
- [4] BEN, K. B., DeVRIES, D. D., LIN, J. *Determinants of Transparency in Nonprofit Organizations: An exploratory study*. University of Tennessee, 2005. Dostupný také komerčně z: <<http://dx.doi.org/10.1016/j.adiac.2009.12.001>>.
- [5] BHAGWAT, R., SHARMA, M. K. Performance measurement of supply chain management: A balanced scorecard approach. *Computers & Industrial Engineering*. Vol. 53, Iss. 1, 2007, pp. 43-62. ISSN 0360-8352.
- [6] BROWN, H., RUHL, D. L. *Breakthrough Management for Not-for-Profit Organizations: Beyond Survival in the 21st Century*. Westport: Praeger, 2003. 255 s. ISBN 1-56720-639-5.
- [7] ČERVINKA, J. *Pravidla pro přijímání darů*. Vnitřní dokument [online]. Uničov: Jasněnka, občanské sdružení [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: <<http://www.jasnenka.cz/dokumenty/dokumenty%20stacionar/dary.pdf>>.
- [8] DRUCKER, P. F. *Řízení neziskové organizace: praxe a principy*. Praha: Management Press, 1994. 184 s. ISBN 80-85603-38-1.
- [9] FRIŠTENSKÁ, H. Česká cesta. *Prostor – společensko kulturní revue (Norská inspirace: kultura občanského života v česko-norském dialogu)*. 2010. roč. 27, č. 87-88, s. 60-68. ISSN 0862-7045.

- [10] GANDÍA, J. L., ARCHIDONA, M. C. Determinants of website information by Spanish city councils. *Online Information Review*. 2008, Vol. 32, Iss. 1, pp. 35-57. ISSN 1468-4527.
- [11] HEWSON, C. Gathering data on the Internet. Qualitative approaches and possibilities for mixed methods research. *The Oxford Handbook of Internet Psychology*. Oxford University Press, 2007. ISBN: 978-0-19-856800-1.
- [12] HUNČOVÁ, M. O pojmech neziskovost, veřejná prospěšnost a veřejné služby. *Definice neziskového sektoru: Sborník příspěvků z internetové diskuse CVNS*. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2005. ISBN 80-239-4057-0.
- [13] KENIX, L. J. Nonprofit Organization's Perceptions and Uses of the Internet. *Television and New Media*. 2008, Vol. 9, Iss. 5, pp. 407-428. ISSN 1527-4764.
- [14] KOMÁRKOVÁ, J., MÁCHOVÁ, R., BEDNARČIKOVÁ, I. Požadavky uživatelů na kvalitu webových stránek městského úřadu. *E+M Ekonomie a Management*. 2008, roč. 11, č. 3, s. 116-126. ISSN 1212-3609.
- [15] KOSTELECKÝ, T., STACHOVÁ, J., ČERMÁK, D. *Region a politika* [online]. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2002. [cit. 2012-01-03]. 77 s. (PDF). Dostupné z: <http://studie.soc.cas.cz/upl/texty/files/188_ST-02-07-Apro%20tis.k.pdf>. ISBN 80-7330-030-3.
- [16] KROUPA, J. (ed.). První slovo platí, druhé leze z gatí. *Sborník o veřejné prospěšnosti a rekonstrukci občanského zákoníku*. Praha: Nett, 2006. ISBN: 80-239-8343-1.
- [17] KŮRKOVÁ, A. *Občanská sdružení jako veřejně prospěšné organizace*. Brno, 2008. 141 s. 15 s. příl. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Dostupné také z: <http://is.muni.cz/th/43087/pravf_r/Obcanska_sdruzeni_jako_verejne_prospesne_organizace.pdf>.
- [18] ORTMANN, A., SVÍTKOVÁ, K., KRNÁČOVÁ, A. *Podkladový materiál k odbornému semináři o certifikačním systému pro neziskové organizace* [online]. Praha: Transparency International Česká republika a CERGE-EI, 2005. [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/doc/certi_cz.pdf>.
- [19] PEHE, J. Občanská společnost v soudobé diskusi. In NEKVAPIL, V. V. (ed.). *Impuls pro občanskou společnost: Eseje o třetím rozměru demokracie*, 1. vyd. Praha: Evropský Literární Klub, 2003. Dostupné také z: <<http://www.pehe.cz/clanky/2004/obcanska-spolecnost-v-soudobe-diskusi>>. ISBN 80-86316-53-X.

- [20] POSPÍŠIL, M. *Jak zahájit debatu o transparentnosti?* [online]. Brno: Centrum pro výzkum neziskového sektoru, 2006 [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: <http://www.e-cvns.cz/?typ=konferencni_prispevky&publikace=71&presenter=Publikace>.
- [21] PROUZOVÁ, Z. *Výroční zpráva jako nástroj veřejné kontroly nestátních neziskových organizací*. Brno, 2005. Diplomová práce. Masarykova Univerzita, Ekonomicko-správní fakulta.
- [22] ROHRBACHER, T. *Rozbor webových stránek občanských sdružení; analýza problémů transparentnosti a návrh na její zlepšení*. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra ČR [cit. 2011-05-03]. 19 s. (PDF). Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/soubor/studie-rohrbacher-pdf.aspx>>.
- [23] SARGEANT, A. *Marketing Management for Nonprofit Organizations*. Oxford University Press, 2005. p. 16. ISBN 978-0-19-927182-5.
- [24] SNELLEN, I. E-government. A Challenge for Public Management. *The Oxford Handbook of Public Management*. Oxford University Press, 2005. ISBN 0-19-925977-1.
- [25] ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-4041-6.
- [26] ŠPLÍČHAL, J. *Veřejná správa a občanská sdružení: Analýza informačních toků. Studie pro Vysokou školu ekonomickou v Praze*. Praha: ICN, o.p.s. 2007. 17 s. Dostupné také z: <www.mvcr.cz/soubor/studie-splichal-pdf.aspx>.
- [27] VIA VITAE. *Minimum transparentnosti neziskových organizací* [online]. Ostrava: Nadační fond Via vitae, 2006 [cit. 2012-01-03]. Dostupné z: <<http://www.nadacevv.cz/?dekladace-a-minimum>>.
- [28] VLÁDA ČR. *Věcný záměr zákona o statusu veřejné prospěšnosti včetně závěrečné zprávy hodnocení dopadů regulace*. Verze věcného záměru zákona o statusu veřejné prospěšnosti, schválená usnesením vlády ze dne 24. května 2010 č. 363 [online]. Praha: Vláda České republiky, 2010-05-24 [cit. 2012-01-03]. 43 s. (PDF). Dostupné z: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnno/dokumenty/vecny_zamer_pro_w_eb.pdf>.

Ing. Pavel Bachmann, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové

Fakulta informatiky a managementu

Katedra managementu

pavel.bachmann@uhk.cz

Doručeno redakci: 20. 1. 2012

Recenzováno: 21. 2. 2012, 13. 3. 2012

Schváleno k publikování: 5. 4. 2012

SOME PROBLEMS OF CZECH NONPROFIT SECTOR TRANSPARENCY**Pavel Bachmann**

Current development of non-profit sector is causing enhanced need for non-profit organizations transparency. Most frequent legal form among Czech non-profit organizations is civic association; it represents nine tenths of all Czech non-profits. Therefore, the aim of presented study was to determine current level of transparency in Czech civic associations. Within the defined aim were formulated five research questions focused on the website availability of: (1) the website itself; (2) clear definition of organization's purpose of existence; (3) other basic information on organization (statutes, annual reports, etc.); (4) information on donations; and (5) reports and information on economical matters of organization. The research was conducted through a content analysis of websites on the sample of organizations (n=1,528) obtained through the random selection from the official database. The results showed that a website has less than a third of organizations (32.6 %), approximately three-quarters (77.8 %) then keep their websites current. The purpose of existence is rather not disclosed, since the mission was published only in one third (32.2 %) of cases and the visions were disclosed only in 5.3 % of organizations. The basic organizational documents were more often presented the statutes (26.9 %) than the annual reports (9.8 %). However, the donors have been published in 38.0 % of cases, only 3.0 % of organizations published not only the donor, but also donated amount. The worst situation exists in availability of economic records and information, financial statements were published only in 7.9 % of organizations, and a transparent account was available in 1.5 % of cases. Some study findings showed a slight improvement in web transparency of non-profits to compare with similar research made by T. Rohrbacher in 2008. Other findings are new in this area, though still not be subject to comparison, approaching the level of transparency of Czech non-profit organizations.

Key Words: Transparency, Non-profit organization, Website, Internet mediated research, Czech Republic.

JEL Classification: L31, H83.